

CSICSAY ALAJOS

A GALAMBOKRÓL

Eddig olyan élőlényfajokról szóltam, amelyekre valamelyik környezet- vagy/és természetvédő társaság hívta fel a figyelmet, most viszont azokat szeretném az érdeklődők látókörébe terelni, amelyek még nem vagy csak kevésbé szorulnak védelemre. Ilyenek például a galambok. Nem a házigalambra gondolok elsősorban, bár arról is lehetne mit mondani, többek között azt, hogy az emberek felelőtlensége miatt, főleg nagyvárosokban, de kisebb vidéki városokban is, a túlszaporodása miatt vált kellemetlenné. Inkább a vadon élőkről szeretnék néhány dolgot elmondani, bár nem tudom, érdemes-e, mert az alapiskolák zoológiai tananyagának egy része, a madarak anatómiájának és fiziológiájának a (meg)ismertetése a galambból indul(t) ki. Megjegyzem, aktív tanító koromban is fölöslegesnek (sőt károsnak) tartottam az efféle túlbuzgó (tananyag-bonyolító) törekvéseket, melyek legfeljebb arra (voltak?) jók, hogy a gyerekeket elidegenítsék az élővilág iránti érdeklődéstől. Nem tudom, mi értelme volt (van?) annak, ha egy tizenkét-tizenhárom éves gyereknek meg kell tanulnia, ráadásul házi feladatként, tehát otthon, mást ne mondjak, a földigiliszta vagy a pók teljes testfelépítését, beleértve az ideg- és a kiválasztó rendszerüket is, ha az életben soha nem találkoznak effélékkel. Épp ezért írom a másfajta megközelítések lehetőségét, persze nem éppen a biológia szakos kollégáknak, hiszen ők ennél sokkal többet kell, hogy tudjanak, inkább azoknak, akiket mint nem „szakosokat” is érdekel az élő természet.

A madarak rendszerezése, úgy tűnik, a legkönnyebb feladat. Valamennyi fajuk egy, a madarak (*Aves*) osztályába tartozik, de itt aztán megáll a tudomány, mert vannak ornitológusok, akik két madár alosztályt különböztetnek meg, mások pedig hármat. Hadd

vitatkozzanak rajta! Mi most a galambalakúak rendjéből (*Columbiformes*), a galambfélék családjából (*Columbidae*) (régén puhacsőrűeknek nevezték őket) a 42 nemhez tartozók közül csak kettőt, azokból is az európai fajokat próbáljuk megközelíteni. E kettő közül egyik a galamb nem (*Columba*), másik a gerleké (*Streptopelia*). A galambok közül három vadon élő faj lakik Európában, s ezek a következők: a szirti galamb (*Columba livia*), az örvösgalamb (*Columba palambus*) és a kék galamb (*Columba oenas*). Minden kétséget kizáróan a házi galamb a szirti galambtól származik, melynek sokféle változatát kitenyésztették. Legismertebbek és legelterjedtebbek közülük a sokféle színvariációt felvett parlagi galambok. Ezeknek az elkényelmesedett életmódhoz (etetéshez) szoktatott csoportjai a túl szelíd, mellesleg félvad „városi” galambok is. Egyébként az ember nemesítés ürügyén más, mondhatnánk mélyebb – anélkül, hogy kezdetben tudatosan követte volna el –, genetikai beavatkozásokat is véghez vitt, melynek révén új és újabb, megszámlálhatatlan galambfajta hozott létre. Akárcsak a kutya esetében, a galambnemesítés és -tenyésztés mára megélhetési iparág – „szórakozás?” –, hobbi lett. Nincs ezzel semmi baj, ha nem élnek vele vissza. Talán az első idomított galambfajta a postagalamb volt, melyet már az ókori népeknek szinte mindegyike nagy becsben tartott, főleg háborúk esetén velük továbbították az üzeneteket, illetve a kémjelentéseket, de még a második világháborúban is igénybe vették a szolgálatait.

A gerleké neméből a vadgerleké (*Streptopelia turtur*), amit csak egyszerűen gerlekének szokás emlegetni, mi vadgalambként ismertünk. Őt szőtték bele verseikbe a költők, dalaikba a nótaszerzők, egyik szimbóluma lett a szerelemnek, így a házastársi hűségnek, s

egyben a párját vesztette ember bánatának is. Majdnem minden temetőben lehet látni egy-egy sírkövön a halott párja felett búsuló hófehér galambkispasztikát. A galambok monogám életet élnek, bár a madárfajoknál ez nem egyedi eset. A zsidóknál a galamb, a báránnyal együtt, az Istennek felajánlott áldozat tárgya volt, amit jelképesen a keresztények is átvettek tőlük. A Szentlélek megtestesítője is a hófehér galamb, meg a szűzi tisztaságé is. Nem véletlen, hogy a klasszikus műalkotásokon gyakran előfordul. Az újkori festészetben Picasso békegalambja váltott ki annak idején igen nagy visszhangot, amit aztán sietve kanonizált az úgynevezett béketábor. Az 1989-es rendszerváltás előtt, kiváltképpen május elsején, a középületek ablakainak legfőbb dekorációs eszköze lett a gicsces, rajzlapból kivágott „békegalamb”. Senki sem vette észre, hogy agresszivitás lappang mögötte, de aki észrevette, mit is tehetett volna ellene. Az emberek együvé tartozása ellen az egyik leghatékonyabb módszer a szimbólumaik lerombolása. De épp akkora vétek a velük való visszaélés is.

A másik gerlelőfaj, a balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) kiváló példa az élőfajok rohamos térhódítására. Állítólag Kis-Ázsiában volt őshonos, a 17–18. században hozták be Törökországból Európába. Magyarországon 1930-ban jelent meg, onnan előbb nyugatnak vette az irányt, majd északnak fordult. 1950-re ellepte egész Magyarországot. Én 1949. december 6-án vettem észre őket először. Azért emlékszem erre a dátumra ilyen pontosan, mert akkor voltam először Győrben a keresztanyáméknál, aki ott tanítónő volt, s amikor délelőtt kimentem a kertbe, egy kis csapat barnás-szürke galamb repült fel előlem. Rohantam be a konyhába lélekszakadva: „Keresztmama, innen nem repülnek

el télre a vadgalambok?” Mire ő közömbösen csak annyit felelt, hogy nem, s ezzel lezártuk a témát. Kilenc éves voltam akkor, de már sok madarat ismertem, viszont vadgalambot csak egyet, a gerlicét. Furcsa volt nekem, hogy a győri galambok nem olyanok, mint a nyáradiak, meg hogy télre is itt maradnak. Ugyanis ez lett az egyetlen hazai vadon élő galambfaj, amelyik nem költözik. Persze ezt már csak a főiskolán tanultam.

Már el is felejtettem azokat a régi Mikulás-napi „ajándékokat”, amikor Csiliznyáradon váratlanul megjelentek, az ún. jáerdé-telepen a balkáni gerlek. 1954-et mutatott a naptár. Azóta már befészkeltek magukat Skandináviába is.

Két galambfaj van, azaz csak volt, amelyik a történelem folyamán kipusztult; az egyik a Mauritius-szigeten élő dodo (Raphus cucullatus) nevű óriásgalamb, mely az 1 méter magasságot is elérte, a súlya 10–20 kg között mozgott, repülni nem tudott, így hát könnyű prédája lett a tengerészeknek. Az utolsót 1690 táján ejtették el. A másik a vándorgalamb (Ectopistes migratorius), amely az Amerikai Egyesült Államok területén milliós seregekben vonult élelem után.

A galambok elsősorban magavők, ezért sok vízre van szükségük. Érdemes megfigyelni, hogyan isznak. Míg más madárfajok csőrükkel merítik, majd nyelőcsövükön át engedik le begyükbe a vizet, a galambok felszívják a folyadékot – mint mi dobozokból a dzsuzst, szívókával –, és jellegzetes nyakmozdulatokkal magukba pumpálják.

A galambokat szinte világszerte vadásszák, nálunk is a kék galambot, amit annyira megritkítottak

már, hogy védelemre szorult. Megsajnos a fészkelő helyei, a faodúk is elfogynak. A vándorgalamb is részben a vadászat miatt pusztult ki Amerikában. Az indiánok fontos élelme volt, de rákaptak a konkvisztádorok is. Számuk 1860-ban kezdett el csökkenni, 1886-ban a Michigan-tó fölött vastag ködbe keveredtek, erejüket veszítve tömegével hullottak a hatalmas tóba. Az utolsó példány a cincinnati állatkertben, 1914-ben múlt ki.

A galambfajok igyekeznek egyedül birtokolni egy-egy területet. A balkáni gerle megjelenése előtt nálunk majdnem kizárólag a vadgerle uralta a tájat, amit a balkáni faj annyira kiszorított, hogy azt hittem, végképp itt hagyott bennünket. Amíg megvolt a szőlőnk, egyedül a muzslai dobokon gyönyörködhettem turbékolásában. Aztán két esztendeje megszólalt a párkányi kertek alatt is. Nem akartam hinni a fülemnek. Amit pedig 2015 őszén tapasztaltam, az igazi meglepetés volt számomra. Három galambfaj (egy vadgerlepár, néhány balkáni gerle és három-négy örvös galamb) viaskodott egy hatalmas fekete nyárfa koronájának a birtoklásáért, pedig már rég véget ért a költési szezon. Délután öt óra tájban jöttek a gerlek, aztán a balkáni fajhoz tartozók, amelyek mind lejjebb szorították a vadgerleket, s végül, mint a régi csatákban a lovasság, rohamoztak az örvösök. Természetes, hogy erejüknel fogva ők lettek a győztesek. E háború heteken át tartott. A kutatók azt állítják, a galambok a legintelligensebb madarak egyike – de hogy a jövő megtervezésére is képesek lennének? Ki tudja? Sok titkot rejteget még a természet.

IGNATÁK MÓNIKA

ADVENT AZ ÓVODÁBAN

Szinte mindegyik óvoda programjának szerkesztésében képezi a néphagyományok, a népszokások megismertetése, ápolása, hisz a magyar kultúrának évszázados hagyományai vannak. Az egyik legbőségebb időszakot erre az adventi előkészületek biztosítják.

Az adventi ünnepek közösségi megélésével, a várakozás örömeinek átélésével az óvodások megismerik a helyi hagyományokat, szokásokat. Megfelelő motiválással, ünnepi hangulatkeltéssel a megismerés öröme és az alkotás, megélés sikerélményét biztosítjuk bevezetésével a karácsonyra való felkészülést célozzuk meg. A karácsonyi ünnepekre mondókákkal, versekkel és énekes játékokkal készülünk, így éljük át közösen a várakozás időszakát. Igaz, a karácsony most még messzinek tűnik, de az óvópedagógusnak időben el kell kezdenie a tanítványai felkészítését. A következőben egy karácsonyi műsor-összeállítással szeretnék hozzájárulni a kollégák munkájához.

NAGYCSOPORTOS ÓVODÁSOK HAGYOMÁNYŐRZŐ BETLEHEMES MŰSORA

1. Zenére történő bevonulás:

Bevonulnak a gyerekek, kivéve a 4 gyertyagyújtó angyalt. Mindenki elfoglalja a helyét.

2. Vers:

„Cseng a dalunk, zeng a versünk,
Örülünk ma mind együtt
Ennek a szép, víg óranak,
Kis Jézuska áldásának.”

3. Ének: Ég a gyertya...

A zenére fokozatosan bejön a 4 gyertyagyújtó gyerek, és egy-egy versszak elhangzásakor leteszik a gyertyákat, miközben letérdepelnek.

1. gyertyagyújtó:

„Ég a gyertya, ég,
el ne aludjék,
szíveinkből a szeretet
ki ne aludjék!”

2. gyertyagyújtó:

„Ég a gyertya, ég,
fusson a sötét,
szívünkől a szomorúság is
kitakarodjék.”

3. gyertyagyújtó:

„Ég a gyertya, ég,
Nő a fényesség,
Sötét földhöz a fényesség
Egyre közelebb.”

